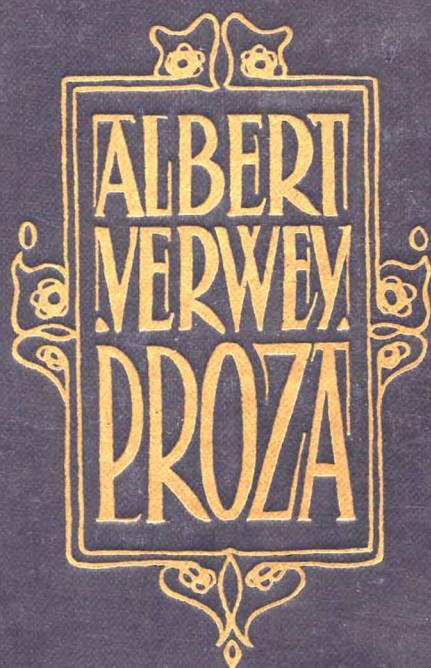
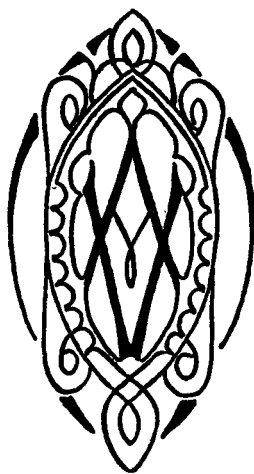

ALBERT VERWEY
PROZA

DEEL
VIII

VAN HOLKEMA & WARENDORF
en EM. QUERIDO

⊗ AMSTERDAM MCMXXIII ⊗

INTREE-REDE VAN PROF. T. J. DE BOER

De stem van de nieuwe professor had een trilling die verried dat aan het bearbeiten van de voorgedragen rede het hart minstens evenveel aandeel als het hoofd moest gehad hebben. Alsof door de fijnvertakte kanalen van zijn denken een gevoelsstroom de wanden schuurde, feller naarmate hij veelvuldiger werd gesplitst.

Ik heb aldoor een eerbiedig denkbeeld van aula's, vooral zooals ze zich vertoonen bij de plechtigheden waarvoor ze gemaakt zijn. De middeleeuwsche kleedij van onze hooggeleerden is oneindig veel indrukwekkender als hun hedendaagsche. Bovendien verschijnen zij niet één na één, en met tusschenpoozen, maar allen tezamen, als één lichaam, en met een ceremonieel dat u vooruit al gelijk geeft in uw meest verheven waardeeringen. Als er zijn, bij de hoogleeraren, die in de optocht meegaan zonder het minste besef van gewichtigheid, dan verhoogt dat alleen uw respekt voor lieden wie klaarblijkelijk deze hoogste vorm van het plechtige tot een tweede natuur geworden is. Dat de studenten niet onder de indruk zijn, dat is *hun* zaak: *ils appartiennent à la maison* en stellen er een eer in *à épater le bourgeois*. Bij plechtigheden als deze is de toegang — gelukkig — vrij, en wij, ongeleerde leeken, vinden er genoeg die onze gevoelens deelen en eerbiedigen.

Ik wil zeggen dat de stem van de nieuwe professor

in de aula détonneerde. Ze was te hartstochtelijk, te oprecht, te persoonlijk. Het was alleen door beminnelijkheid en takt dat ze zich haar prikkeling vergeven deed.

Zóó is het: ze was prikkelend zonder ergerend te zijn.

Prikkelend was ook het onderwerp. Nietzsche, de man die de wereld heeft willen hervormen naar zijn droom van bovenmenschelijkheid. Kom daar eens mee aan temidden van een geleerdheid, die — zooals prof. Land zich uitdrukte — nooit „tot roeping gehad heeft om datgene te vertegenwoordigen, wat nog niet als overheerschende meening is aangenomen.” En van deze Nietzsche zijn verhouding tot „de Wetenschap”.

De Boer hoort tot hen die niet alleen de twijfel aan het oude Geloof, maar ook die aan het nieuwe Weten hebben doorgemaakt. Hij spreekt van de „*relatieve positieve wetenschap*”, en dat is een verklaring waarbij hij blijft. In overeenstemming daarmee deze andere dat „de mystieke Zarathustragedachte, door-gedacht, ons (d.w.z. de beoefenaars van wetenschap) tot een zeer te waardeeren werk-hypothese leiden (kan).”

Dat er in de stroom van de wording een moment is van gedurige weerkeer, een periodiciteit, een ritme, — dat is volgens De Boer het besef van Zarathustra. Deze wet van het leven, dit ritme, zegt hij, erkennen thans ook geleerden. „De onderstelling van ritme in alle natuur- en levensverschijnselen wordt in den laatsten tijd in verschillende wetenschappen met een naar het schijnt gelukkig gevolg toegepast.”

Beminnelijkheid en takt, zei ik, waren in de stem

van de nieuwe hoogleeraar. Maar er was nog iets meer. Er was een werkelijke afwijking van Nietzsche, waardoor hij de ernstigwillenden onder zijn collega's naderkwam. „Wij hebben andere idealen (dan Nietzsche), al ware het alleen maar een weinig menschelijk benaderende waarheid zonder alle bovenmensche-lijkheid.”

Inderdaad is de gedachte van het ritme als levenswet niet noodzakelijk het geloof van de „Ueberschensch”. Integendeel — zeg ik haast — zij is juist dat eenige en eeuwig menschelijke, dat alleen onder de pijnlijke afstooting door het ón-menschelijk vormlooze en vale, er toe komen kon zich als bóven-menschelijk te verstaan. Als allerhoogst-menschelijk stelt die gedachte zich óók in de Wetenschap, en wie zal zeggen of daardoor niet een van de grootste verzoeningen van onze tijd wordt voorbereid.

Het ritme, dat is de schepping begrepen als eeuwig, als de onbegonnen en nooit eindigende daad van het leven, — dit ritme als kern van natuur en geest, als spil van poëzie en ook van wetenschap, is dit niet de heilige cirkel, het symbool dat ons verzoenen kan?

Prikkelend, maar niet ergerend. Want nog op een andere wijs dan door sommige uitspraken, wordt in de Rede de verzoening van Poëzie en Wetenschap voorgesteld. De Boer zelf heeft de strijd tusschen die beide meegemaakt, en niet enkel door zijn onderwerp, maar ook door zijn behandeling van dat onderwerp spreekt hij het uit.

Die behandeling is eensdeels ontledend, anderdeels beeldend. Ontledend: het blijkt uit iedere opeenvolging en tegenstelling van volzinnen. Maar

beeldend: het blijkt eerst wanneer de indrukken van het gehoorde bezonken zijn; wanneer geen afgetrokken beschouwing achterblijft waarin de besprokene nu zou zijn saamgevat; wanneer de volte van het ontlede levenslot een aandoening in ons nalaat, een aandoening die door de spreker-zelf werd uitgedrukt in een dichterlijk beeld.

Deze werkmanier, van namelijk resultaten van ontleding te doen dienen als materiaal voor beelding, is die van de wetenschappelijke kunstenaar. Kunstenaar is De Boer door die beelding, en door zijn stijl die berust op snelle en treffende uitdrukking. Wetenschappelijk is hij in de hoogste mate door de scherpte van zijn ontleding en de veelzijdigheid van zijn onderscheiding. Vooral deze veelzijdigheid doet vertrouwen stellen in de waarde van zijn uitbeelding. Men voelt dat geen schakeeringen vergeten zijn. Men beseft dat indien deze geleerde er zijn lust in had een Euphorion-Ikaros — het beeld waarmee hij Nietzsche's levenslot benoemde — natebootsen, hij dit gedaan heeft met een geest die — zijn motto's getuigen het — niet enkel aan de edelwagende Byron, maar ook aan de klaaromvattende Goethe is verwant.

1906.